

Raport al Președintelui Asociației Internaționale de Sociologie, Immanuel Wallerstein

Cuvânt înainte

În urmă cu trei luni, s-au desfășurat la Montreal lucrările forumului mondial al sociologilor, cu care ocazie președintele Asociației Internaționale de Sociologie, profesorul *Immanuel Wallerstein*, a prezentat *Raportul* de activitate al comitetului executiv al asociației pe perioada 1994 - 1998.

Am considerat că difuzarea acestui document în mediile academice românești servește interesului național de integrare euroatlantică a României pe toate planurile și în acest caz - în domeniul învățământului sociologic și cercetării științifice a vieții sociale.

Raportul profesorului *Immanuel Wallerstein* constituie un model de abordare a problemelor științei într-o lume în schimbare. Multe, dacă nu toate, din punctele de vedere exprimate de raportor sunt împărtășite și de sociologii din țara noastră: și Asociația Sociologilor din România ar trebui să găsească modalități noi, mai eficiente de dezvoltare științifică, mai ales în situația în care asociația nu mai are o revistă proprie prin intermediul căreia sociologii de profesie să poată comunica ideile și rezultatele investigațiilor lor; și sociologii din România trebuie să se manifeste în sensul internaționalizării sociologiei, cu atât mai mult cu cât și la acest congres mondial despre situația din țara noastră s-au pronunțat mai mult sociologii din alte țări decât cei mai îndreptățiți să o facă - sociologii români; într-adevăr, „engleza este latina contemporaneității”, dar folosirea ei exclusivă la reuniunile organizate în România nu are temei (decât administrativ-organizatoric), bogăția de sensuri și nuanțe poate fi cel mai bine exprimată în limba maternă (lăsând la o parte faptul că majoritatea sociologilor români o constituie cei pentru care franceza, spaniola, germana sau rusa sunt mai accesibile decât engleza pentru a comunica verbal sau în scris).

Împreună cu *Raportul* profesorului *Immanuel Wallerstein*, participanților la Congresul de la Montreal li s-a distribuit setul de opt scrisori ale președintelui Asociației Internaționale de Sociologie adresate mem-

brilor individuali, asociațiilor naționale și comitetelor de cercetare. Am selectat patru din aceste scrisori-document pe care le supunem reflecției celor interesați. Le-am considerat a fi cele mai apropiate de frământările intelectuale și organizatorice ale sociologilor de la noi. Nu vrem să spunem prin aceasta că celelalte patru scrisori nu ar prezenta interes, dimpotrivă. Cum să nu ne intereseze „*Situația actuală a sociologiei în lume?*” Această scrisoare a președintelui AIS este datată 31 octombrie 1994 și unele informații se regăsesc în *Raport*. Totuși, cred că merită să fie reținută aprecierea: în urmă cu cincizeci de ani când a fost fondată AIS arena geopolitică era dominată de S.U.A., fapt pentru care sociologii americani erau principalii, dacă nu singurii, „producători intelectuali” în cadrul asociației. Lumea s-a schimbat. Cvasimonopolul S.U.A. a diminuat. Europa occidentală a renăscut economic. Țările din lumea a treia au început să se afirme. Japonia și Asia de Est au intrat pronunțat în economia mondială. Producția intelectuală a sociologilor a crescut concomitent cu progresul economic din lume. Și în spațiul ex-Sovietic sociologia a fost acceptată. Alta este astăzi situația sociologiei în lume, comparativ cu anii 1914, 1945 și chiar 1994. Internaționalizarea sociologiei constituie o realitate.

Și ce-a de-a doua scrisoare a președintelui AIS, datată iunie, 1995, conține aprecieri de natură teoretică remarcabile privind relația dintre „*Sociologie și istorie*”. Pretextul acestei scrisori îl constituie faptul că exact cu un secol înaintea Congresului de la Montreal, în 1898, în Franța, Emile Durkheim edita primul număr al revistei „*L'Année sociologique*”. În „*Prefață*” la acest număr, fondatorul incontestabil al sociologiei franceze, prevedea fuziunea într-o disciplină unică a sociologiei cu istoria. *Immanuel Wallerstein* subscrie acestei viziuni, susținând că astăzi nu este posibilă analiza istorică fără utilizarea aparatului conceptual al sociologiei.

Această concepție apare cu excepțională claritate și relevanță în lucrarea lui *Immanuel Wallerstein* „*The Modern World-*

System" (New York, Academic Press, 1974), tradusă de Dorel Abraham, Ilie Bădescu și Marcel Ghibernea și apărută (primele trei volume) la Editura Meridiane, în 1992.

În „*Limbajul comunității științifice*“ (titlul celei de-a treia scrisori a președintelui AIS, din octombrie, 1995) este pusă în discuție o temă majoră a comunității internaționale a sociologilor: comunicarea. Realitatea este că adesea reuniunile științifice nu sunt altceva decât „monologuri multiple“. În ceea ce privește organizarea congreselor internaționale de sociologie se recomandă utilizarea a trei sau patru limbi oficiale, fără traducere. Această recomandare este legată de

Raport al Președintelui Asociației Internaționale de Sociologie, Immanuel Wallerstein

În ultimii patru ani, în colaborare cu Comitetul executiv al Asociației Internaționale de Sociologie (AIS), ne-am concentrat atenția asupra a patru probleme organizaționale majore ale asociației noastre: dezvoltarea unei serioase dezbateri intelectuale colective; internaționalizarea sociologiei; folosirea adecvată a limbilor oficiale; participarea activă a membrilor individuali la activitatea noastră. Permiteți-mi să trec în revistă activitatea pe care noi am desfășurat-o, ceea ce am încercat să facem și ce dificultăți am întâmpinat.

1) AIS ca loc de dezbateră intelectuală colectivă

Principala dificultate căreia AIS trebuie să-i facă față, ca de altfel toate asociațiile științifice internaționale, este aceea că asociația este atât de mare și reunește atât de multe și diferite grupuri de cercetători, încât acestea le oferă prea puține ocazii de a se întâlni pentru a discuta unele cu altele. De aceea, AIS urmărește să împartă grupurile mari care participă la întâlnirile quadriennale în grupuri mai mici și mai omogene (Comitete de cercetare) care reunesc persoanele implicate în tipuri particulare de activitate și care se presupune că împărtășesc interese comune. Acest demers este în egală măsură rezonabil și dezirabil. Dar consecința este că persoanele care participă la congresele mondiale tind să petreacă cel mai mult timp cu grupuri particulare în detrimentul autenticelor dezbateri colective. Acesta este unul dintre motivele pentru care

„*Internaționalizarea AIS*“ - tema altei scrisori (mai, 1996). Profesorul *Immanuel Wallerstein* gândește la „crearea unei baze internaționale solide pentru o sociologie mondială“ și, de asemenea, la statuarea unui „universalism pluralist“. La aceste concluzii nu putem decât să subscriem.

Prof. univ. dr. Septimiu Chelcea
Rectorul Institutului Național de Informații
Vicepreședinte al Asociației Sociologilor din
România
25.09. 1998

multe persoane nu participă la congrese, considerându-le de un interes intelectual insuficient, ceea ce evident reduce mai mult șansele ca o astfel de dezbateră să aibă loc. Suntem într-un veritabil cerc vicios.

În ultimii patru ani am încercat să ieșim din acest cerc vicios prin câteva modalități. Prima a fost planificarea Programului întâlnirilor de la Montreal. Am format un Comitet de program pentru crearea unui program puternic, cu adevărat internațional, și am cerut membrilor săi să propună o temă și structuri care ar încuraja o asemenea dezbateră. Tema este deja cunoscută tuturor: „*Cunoașterea socială: moștenire, provocări, perspective*“. Ea este relevantă nu numai pentru celebrarea celor 50 de ani ai AIS, ci și pentru faptul că ne aflăm în prag de secol și de mileniu. Am optat pentru această temă pentru că ridică întrebări generale asupra ansamblului activității noastre colective care nu pot fi abordate în mod inteligent decât dacă ne uităm specializările noastre înguste pentru a ne interesa de probleme mai generale. În particular, pentru a doua și a treia sesiune prezidențială am ales două subiecte fundamentale: „*Cunoașterea socială și multiplicitatea de limbi și cultură*“ și „*Viitorul sociologiei și al științelor sociale în secolul al-XXI-lea*“.

Pe de altă parte, Comitetul de program a însărcinat organizatorii sesiunilor prezidențiale și pe cei ai celor șase simpozioane (fiecare cu câte patru secțiuni) să facă în așa fel ca fiecare dintre ele să devină un for de dezbateră și nu doar o ocazie de a prezenta lucrări care nu au nici o legătură între ele, să încerce forme variate de prezentare care să favorizeze schimburile intelectuale în cadrul secțiunilor. Vom vedea dacă schimbarea

formeii prezentării poate genera o diferență semnificativă în calitatea discuțiilor.

Am considerat, de asemenea, că o dezbateră reușită la un congres cu mii de participanți este într-adevăr posibilă dacă este pregătită în moduri variate. Au existat trei forme de pregătire. Una a fost aceea a scrisorilor prezidențiale, publicate în trei limbi oficiale care urmăreau să pună, din nou, anumite întrebări și prin aceasta să încurajeze înainte de congres reflecția asupra subiectelor propuse prin scrisori. Aceste scrisori sunt anexate raportului.

A doua formă, mai importantă, a fost organizarea așa-numitelor „Colocvii regionale“, în perioada 1996-1997. Am organizat zece astfel de colocvii în diferite părți ale lumii: lumea arabă, Asia de Est, Europa Centrală și de Est, America Latină, țările ruse, America de Nord, nordul Europei, Asia de Sud. Toate aceste colocvii, organizate în același mod, au propus discutarea temei generice a congresului privită dintr-o perspectivă regională. Organizatorilor li s-a cerut să invite câte 25 de persoane din diferite părți ale regiunii pentru a discuta cu fiecare. Pentru ca aceste discuții să nu fie prea „provinciale“, AIS a invitat să participe cinci persoane din afara regiunii. Fiecare regiune a trebuit să publice un volum de lucrări selectate, cu o introducere substanțială a redactorului (redactorilor). Cele zece volume au fost disponibile pentru cumpărare din luna aprilie a acestui an la un cost minim, în special persoanelor care urmau să vină la congres. În plus, AIS s-a ocupat de un volum privind „Perspectiva feministă“, care a fost de asemenea pus în vânzare. În fine, redactorii volumelor elaborate înaintea congresului s-au întâlnit în noiembrie 1997 și au discutat punctele comune și cele diferite. Întâlnirea a fost înregistrată video și casetele au fost, de asemenea, disponibile cumpărării. În sfârșit, în 1998 a avut loc a unsprezecea conferință regională în Asia de Sud.

Sperăm că mulți dintre participanții la Montreal vor fi citit aceste volume înainte de a fi venit și vor asigura un conținut intelectual substanțial discuțiilor noastre colective. Un ultim efort a fost făcut în această direcție. Șase experți din diferite părți ale lumii și cu puncte de vedere diferite au fost solicitați să prezinte un expozeu asupra temei generale a congresului. Acești oameni de știință s-au întâlnit apoi pentru a discuta propriile argumente, rescriind ulterior comunicarea. Colecția de comunicări

a fost publicată într-un număr special din revista *Current Sociology* (aprilie, 1998). Din nou, sperăm că mulți dintre participanții la congres vor fi citit comunicările înainte de a fi venit. Toate aceste pregătiri vor fi poate încă insuficiente. Restul depinde de chiar participanții la congres. Dar, cel puțin, putem să spunem că am făcut eforturi de a încuraja o serioasă dezbateră colectivă.

Cred că, în următorii patru ani, AIS va trebui să aibă ca prioritate căutarea mai multor modalități de a încuraja dezbateră colectivă, gândirea de noi formule pentru colocvii, organizarea diferită a timpului la congresele internaționale sau, poate, chiar o a treia modalitate de funcționare.

2) Internaționalizarea sociologiei

Ideea însăși a unei asociații internaționale presupune ca ea să fie într-adevăr internațională. Știm că AIS a avut dificultăți încă de la apariția sa în a atinge acest obiectiv. Este vorba de o bătălie neîncetată. În primul rând, suportul economic al structurilor universitare din diferite părți ale lumii favorizează în mod considerabil țările cele mai bogate. După momentul fondării, oamenii de știință din America de Nord, și mai târziu cei din Europa de Vest și din Japonia, au beneficiat de un suport financiar mai puternic decât al oricărui alți oameni de știință, fiind posibilă o mai ușoară implicare în cercetări și scrieri științifice. De asemenea, întotdeauna le-a fost mai ușor să participe la întâlniri internaționale. Chiar dacă situația în 1998 este, fără îndoială, cu mult mai bună decât în 1948, breșa care separă câteva țări favorizate de altele este încă enormă.

Aceasta nu este totul. Diferențele în suport economic au consecințe care adâncesc această breșă. Procentajul populației implicate în activitatea științifică este departe de a fi același de la o țară la alta. Sunt nu numai mai puține resurse pentru cercetători, dar și mai puțini cercetători. Mai mult decât atât, există consecințe culturale. Oamenii de știință din câteva țări favorizate scriu mai mult și studiile lor au o circulație mai largă. Ei primesc pe această bază un fel de „rentă“, sub forma unei mai mari reputații și unei mai largi acceptări a punctelor lor de vedere. Aceasta face și mai dificil ca cercetătorii din țările mai puțin bogate să-și facă vocea auzită. Inechitățile sunt reproduse și în interiorul țărilor bogate, unde femeile și minoritățile au suferit de-a

lungul istoriei același tip de dezavantaje.

Ce poate face AIS în această direcție? Sincer vorbind, nu mult. Noi am încercat să ajutăm prin câteva modalități, modeste însă. Am revizuit sistemul de taxe pentru membrii individuali și pentru înscrierea la congres, astfel că acum sunt trei niveluri, unul fiind reprezentat de un cost foarte scăzut pentru persoanele provenite din țări cu un PIB mai mic de 2.000 \$ pe locuitor. Am folosit o clasificare bazată pe statistici ale Statelor Unite, clasificare ce poate fi adusă la zi la fiecare patru ani. De aceea, sperăm că va fi posibil mai ușor din punct de vedere financiar pentru oamenii de știință din țările mai puțin înzestrate să fie activi în AIS. De asemenea, avem un program de subvenții de participare la congres prin care dorim să-i susținem pe participanții din aceste țări. Limitele acestui ajutor sunt însă date de limitele fondurilor AIS, și asociația este destul de săracă. Nu este nicio dată de ajuns.

Am însărcinat Comitetul de program să aibă grijă ca reprezentanții țărilor defavorizate să nu fie uitați în selecția invitațiilor și să se acorde o atenție specială participării femeilor. N-am intenționat, bineînțeles, ca aceste considerații să intre în contradicție cu celălalt obiectiv pe care ni l-am propus, acela privind calitatea înaltă a dezbaterilor în sesiunile prezidențiale și în simpozioane, pe care noi le-am dorit foarte productive. Credem că cele două obiective pot fi atinse împreună fără ca unul să-l excludă pe celălalt.

Membrii Comitetului de nominalizare au avut de reflectat la necesitatea de a întări caracterul internațional al AIS. Din nou, a fost important de a nominaliza persoane foarte competente, dar am fost convinși că limitele competenței nu sunt de ordin geografic sau legate de sex. Consiliul de cercetare a încurajat Comitetele de cercetare să se ocupe de această problemă. În ansamblu, rezultatele sunt pozitive, chiar dacă ele, uneori, s-au manifestat lent. Eu cred că cea mai importantă concluzie este că internaționalizarea sociologiei nu se produce spontan sau, cel puțin, într-un ritm suficient de rapid. Ca organizație, noi trebuie să mai lucrăm în acest sens. Mult timp va mai trece încă, înainte ca aceasta să se producă automat și să poată fi ignorată din punct de vedere organizațional.

Cred că internaționalizarea sociologiei nu constituie doar o necesitate organizațională sau politică, ci un element fundamen-

tal pentru a ameliora capacitatea noastră colectivă de a dobândi cunoașterea socială. Dacă AIS nu este capabilă să atingă acest obiectiv ea nu are nici o rațiune de a exista.

3) Folosirea adecvată a limbilor oficiale

AIS are trei limbi oficiale. Reglementările noastre prevăd acest lucru. Dar ce înseamnă, de fapt? Este clar că pentru numeroase persoane reprezintă doar un gest simbolic și, în practică, ele gândesc că noi nu trebuie să utilizăm decât limba engleză. Un al doilea grup de persoane, opus primului, solicită în mod curent o utilizare crescândă a francezei și spaniolei în cadrul organizației noastre. Există un al treilea grup care ar dori să adauge și alte limbi oficiale, utilizate fie ca a patra limbă, fie ca limbă de substituție pentru franceză sau spaniolă. Este foarte clar că în asociația noastră există câteva subiecte care provoacă o dezbateră mai pasionată, chiar feroce (unii ar putea zice, irațională). În timpul acestor ultimi patru ani, am încercat să abordăm problema de o manieră mai calmă, mai imparțială. Am avut șansa de a beneficia de unele fonduri neașteptate, oferite de diferite agenții franceze în perioada 1992-1994, și le-am putut convinge să folosim aceste fonduri pentru a deschide un Birou Internațional de Sociologie, o instituție temporară care să facă studii asupra consecințelor multiplicității limbilor și culturilor în practica științelor sociale.

Un raport al președintelui acestui birou, Alain Touraine, care explică în detaliu activitatea efectuată, a fost publicat separat și va fi distribuit participanților la Congresul de la Montreal. Membrii acestui birou nu au rezolvat toate problemele, dar au adus o serie de sugestii practice care, după părerea lor, vor contribui la realizarea unui progres în utilizarea adecvată a limbilor oficiale. Ei au definit un ansamblu de politici care vor maximiza pe plan intelectual beneficiile utilizării mai multor limbi (mai mult decât a uneia singure), minimalizând în același timp pierderile implicate în plan organizațional. Veți citi recomandările lor în raportul biroului. Mai mult, i-am cerut președintelui Alain Touraine să organizeze a doua ședință prezidențială pe această temă și să invite persoanele care au participat la două întâlniri organizate de birou, pentru a pregăti o masă rotundă cu scopul de a discuta această chestiune din nou, în prezența tuturor.

Poziția mea personală este clară. Utilizarea mai multor limbi, cu toate că antrenează constrângeri administrative, este intelectualmente esențială pentru viitorul științific al științelor sociale. Pe baza experienței eu cred că, deși engleza este într-un sens limba viitorului, într-un alt sens folosirea mai multor limbi are viitorul său. Este adevărat că, după anii 70, peste tot în lume engleza a devenit a doua limbă utilizată de către cercetători. În consecință astăzi, aproape toți cei care au mai puțin de 40 de ani pot citi în engleză și mulți o pot vorbi. Pe plan administrativ devine, deci, ușor de a ține întâlniri internaționale numai în engleză.

Această situație este în special avantajoasă pentru cei a căror limbă maternă este engleza și pentru cei a căror limbă științifică este engleza (ex.: un cercetător indian a cărei limbă obișnuită nu este engleza dar care a făcut studii avansate în engleză). Estimez că cele două grupuri luate împreună reprezintă astăzi între 50-60% din ansamblul cercetătorilor la nivel mondial. În același timp este adevărat că expansiunea continuă a universităților în lume va diminua ca proporție grupul vorbitorilor nativi de engleză (un bun indicator al acestei tendințe este faptul că procentajul de utilizare a altor limbi decât engleza pe internet a crescut în ultimii ani). Prevăd că procentajul autorilor care scriu în limba engleză va scădea în următorii 25 de ani, pentru a se stabiliza apoi la peste 40%.

Problema căreia noi trebuie să-i facem față este că cealaltă jumătate a cercetătorilor de la nivel mondial poate foarte bine citi, înțelege și chiar vorbi engleza, dar utilizează alte limbi pentru a scrie. Este un serios dezavantaj pentru cercetătorii care nu pot să citească textele colegilor lor pentru că, în fapt, foarte puține dintre ele sunt, sau vor fi într-o zi, traduse. Evident, autorii anglofoni sunt cei mai atinși de această problemă, pentru că există puține șanse pentru ca ei să învețe să citească în alte limbi. Chiar dacă nici unul dintre noi nu poate citi în orice limbă, este totuși fezabil ca un cercetător serios să învețe 3-5-7 limbi în mod suficient pentru a putea citi. Este cert că AIS trebuie să-și propună să încurajeze o astfel de inițiativă. O modalitate de încurajare este crearea de norme. După mine, faptul că AIS are trei limbi oficiale reprezintă înainte de toate formularea unei norme, afirmarea că cercetătorii trebuie cel puțin să fie capabili de a citi în aceste limbi. Este cu mult mai puțin

important ca noi să le putem vorbi, fără a neglija faptul că vorbind (și auzindu-i pe alții vorbind la întâlnirile științifice) se întărește norma importanței de a citi în aceste limbi.

Ce limbi trebuie să alegem în această situație? Aici trebuie procedat lent și în concordanță cu schimbările demografice ale scrierii în lumea științelor sociale la nivel mondial. Este cert că există o literatură considerabilă în franceză și spaniolă. Dar este același caz în ceea ce privește germana. Această limbă a fost eliminată de pe listele limbilor utilizate de către cercetători în 1945 din rațiuni geopolitice. Dar lumea a evoluat. Marea cantitate de scrieri produse în prezent în germană, fără a vorbi de cele din perioada dintre anii 1750-1945, este semnul că a venit acum timpul de a include din nou germana în familia limbilor oficiale. Se vor face cereri și pentru alte limbi? Poate, în viitor. Așa cum deja am afirmat, totul depinde de tendințele demografice ale scrierilor științifice. Este posibil ca noi să adoptăm alte limbi oficiale în viitor.

În condițiile prezente, eu propun un amendament la reglementările noastre, pentru ca limba germană să devină o limbă oficială a AIS în anul 2002.

4) Administrarea și participarea individuală

AIS este diferită, poate, chiar unică printre asociațiile savante internaționale pentru că ea cuprinde două categorii de membri: individuali și colectivi. Acest fapt este o mare forță pentru noi, dar situația pune o problemă importantă în ceea ce privește rolul membrilor individuali în administrarea asociației noastre. Istoric vorbind, reprezentanții asociațiilor naționale au fost cei care au ales corpul de conducere. În decursul anilor, modificările au permis ca acest rol să fie împărțit cu reprezentanții Comitetelor de cercetare. Avem acum o structură prin care Comitetul nostru executiv este ales de către un Colegiu electoral compus din 100 de persoane împărțite în mod egal între asociațiile naționale și Comitetele de cercetare. Mai mult decât atât, se solicită ca în afară de președintele și cei patru vicepreședinți, ceilalți membri ai Comitetului executiv să fie aleși în număr egal de către Consiliul asociațiilor naționale și Consiliul de cercetare. Numai membrii individuali nu participă la alegeri. În mod ipotetic, o alternativă ar fi de a organiza un vot prin curier pentru toți membrii

individuali, o practică utilizată de un anumit număr de asociații naționale pentru a-și alege reprezentanții lor.

Cei care preferă structura Colegiului electoral susțin că este foarte important de a păstra un echilibru între efectivele ce reprezintă regiunile geografice și efectivele ce reprezintă diferite interese științifice iar sistemul actual maximizează probabilitățile în acest sens. Se afirmă, de asemenea, că va fi dificil pentru ansamblul membrilor de a avea cunoștințe care le-ar permite să facă o alegere judicioasă între un număr atât de mare de nominalizări. În fine, trebuie remarcat că membrii individuali nu sunt repartizați în mod egal în lume, și că, după cum s-a menționat în secțiunea asupra internaționalizării sociologiei, ei vin mai ales din America de Nord, din vestul Europei și din Japonia. În consecință, un Comitet executiv ales de către membri individuali riscă să nu aibă un caracter suficient de internaționalizat. Toate aceste argumente sunt foarte convingătoare.

Pe de altă parte, cei care doresc o alegere făcută de membri individuali susțin că în plan organizațional nici un alt sistem nu este democratic. Ei afirmă, de asemenea, că noi descurajăm înscrierea noilor membri, pentru că numeroase persoane consideră adeziunea la asociația noastră ca pe o chestiune în care plătesc mulți bani dar primesc prea puțin în schimb. De aceea, ar fi foarte important pentru aceste persoane să aibă un rol de jucat în alegerile conducătorilor organizației. În fine, ei afirmă că un Colegiu electoral favorizează inițiatii, care poate nu sunt toți persoanele cele mai apte intelectual de a fi alese. Aceste argumente sunt, de asemenea, foarte persuasive.

Membrii Comitetului executiv au dezbătut această problemă dar nici o soluție n-a întrunit asentimentul unei majorități. Eu voi face o propunere. Este adevărat că, în fața unei lungi liste de nominalizări, numeroși membri individuali (poate cea mai mare parte) nu ar putea avea cunoștințele necesare pentru a face o alegere judicioasă. De asemenea, listele membrilor individuali ai AIS sunt geografic disproportionale. Se poate spera însă că în urma unei revizuirii a structurii costurilor, această problemă să se resoarbă în viitor. Pe de altă parte, mulți membri individuali se plâng că sunt ignorați. Astfel adesea comitetul nostru executiv este lipsit de legitimitate în ochii membrilor individuali. În fine,

mi se pare foarte important ca președintele AIS să fie cineva care să-și impună stima pe plan mondial prin erudiția și rolul său de lider. Trebuie deci să fie cineva agreat de majoritatea membrilor individuali.

De ce nu se taie „plăcinta“ în două? Să continuăm să utilizăm sistemul colegiului electoral pentru alegerea vicepreședinților (cărora le sunt atribuite sarcini tehnice precise) și pentru cei șaisprezece membri ai Comitetului executiv, dar, odată candidații aleși prin Comitetul de nominalizare, alegerea președintelui să se facă prin vot expedit prin curier înaintea congresului quadrienal, la care să se anunțe, ulterior, rezultatul. Mi se pare că această manieră de a proceda ar asigura președintelui un suport al ansamblului membrilor și ar permite, de asemenea, ca vicepreședinții să fie aleși cu atenție în funcție de capacitatea lor de a îndeplini sarcinile tehnice. Comitetul executiv ar reprezenta astfel în mod adecvat cele două grupuri colective: Asociațiile naționale și Comitetele de cercetare.

Propun un amendament reglementărilor noastre, care va permite o astfel de alegere directă a președintelui pentru congresul din anul 2002.

(Iulie, 1998)

Traducere: Preparator univ. Mihaela Vlăduț

Sociologia la o răscruce intelectuală

Ne apropiem de sfârșitul secolului al XX-lea și sfârșitul mileniului. Știm că, din punct de vedere istoric, aceste momente sunt percepute cu un amestec de respect, de teamă și de îngrijorare, și adesea și cu o speranță mesianică. Cred, totuși, că există motive mai importante decât accidentele calendarului pentru a pune în evidență că sociologia ca un construct intelectual și organizațional se găsește la o răscruce. Din punct de vedere intelectual, tradițiile noastre, definite într-o manieră strictă, ating poate 150 de ani. Din punct de vedere organizațional, noi existăm de cel mult 100 de ani, și aceasta numai în câteva țări. În 1998, la cel de-al XIV-lea Congres de la Montreal, Asociația Internațională de Sociologie nu-și va sărbători decât a 50-a aniversare.

Într-un fel, suntem maturi. Cred că putem afirma că astăzi avem o adevărată moștenire, care este din plin împărtășită de persoane care se numesc sociologi. Există cu siguranță un grup vast și extins de persoane calificate care poartă această etichetă. Totuși,

publicul nu ne stimează prea mult și propria noastră stimă lasă de dorit. Spun aceasta față de comentariile pe care adesea le-am auzit în acești ultimi cinci ani, și aceasta aproape peste tot, despre faptul că sociologia s-a dezintegrat, că nu are nici nucleu și nici direcție comună. Personal, eu cred că se poate afirma același lucru despre aproape toate grupele de discipline din cadrul științelor sociale și nu numai. Și, totuși, sunt afirmații ale sociologilor (Despre alte grupe circulă poate evaluări asemănătoare; nu știu.).

În orice caz, așa cum ne-a învățat Thomas, „când oamenii (sic!) definesc o situație ca reală, ea este reală în consecințele sale“. Cred că există motive temeinice pentru ca sociologii să aibă sentimentul că se găsesc într-un fel de criză. Recentul raport al Comisiei Gulbenkian, pe care eu însumi am prezidat-o, analizează ce condiții în lumea de după 1945 au creat acest sentiment de confuzie, de uzurpare și de incertitudine în privința justificării de fond a științelor sociale, și nu voi repeta aici aceste chestiuni. Mă ocup mai mult de ceea ce AIS ca organizație poate face pentru a răspunde acestei cerințe colective a membrilor săi.

Am ales pentru Congresul de la Montreal o temă care, sperăm, va permite participanților să dezbătă această problemă sub toate aspectele sale. Titlul ales de către Comitetul de program este „Cunoașterea socială: moștenire, provocări, perspective“. Se consideră că aceste cerințe vor orienta dezbateră în trei direcții: spre trecut, spre moștenirea noastră; spre prezent și spre provocările moștenirii; spre viitor și perspectivele sociologiei și ale științelor sociale în secolul al XXI-lea.

Prima problemă este cum să organizăm o dezbateră. Nu este atât de simplu într-un congres care va număra cel puțin 5 000 de participanți, poate până la 7 000, să faci astfel încât toată lumea să aibă sentimentul că participă la o dezbateră oarecare, oricare ar fi importanța ei. Comitetul de program va face tot posibilul, transformând simpozioanele în locuri de dezbateri autentice. Nu vrem să avem serii de intervenții monotone și fără legături între ele, ci mai, degrabă, mese rotunde sau dezbateri ori alte mecanisme care vor fi axate pe probleme intelectuale asupra cărora este nevoie să discutăm, permițându-ne să vorbim direct unii cu ceilalți.

În afară de aceasta, AIS organizează o

serie de colocvii la scară regională (de mici dimensiuni, dar în lumea întreagă), unde această problemă a fost discutată din punctul de vedere al fiecărei regiuni. Noi sperăm că aceste colocvii se vor termina prin publicarea unei colecții de mici lucrări, pe care le vom putea vinde cu prețuri reduse participanților la congres, astfel încât să le poată primi înainte să plece spre Montreal. Astfel, noi sperăm să stimulăm gândirea participanților și, mai ales, vrem să evidențiem cât de mult diferă abordările din diverse regiuni ale lumii asupra aceluiași subiect. Numărul din „*Current Sociology*“, care va apare chiar înaintea congresului, va aborda de asemenea această problemă. Sperăm ca diferitele asociații naționale și comitetele de cercetare își vor îndrepta reflecția asupra acestui subiect și, dacă este posibil, chiar înainte de congres.

Dar toate aceste eforturi nu vor avea decât puține rezultate dacă participanții individuali nu și-au început fiecare propriile reflecții interioare și propriile interpretări ale problemelor actuale. Care sunt deci aceste probleme? Iată lista pe care v-o propune un sociolog:

1) Cum ar trebui, cum putem să definim „moștenirea sociologiei“? Este această moștenire cu adevărat prezentă în activitatea noastră curentă? Este moștenirea noastră diferită de aceea a altor științe sociale și, în acest caz, care este diferența? Și dacă moștenirea este diferită, de ce este așa, și în ce măsură bazele intelectuale ale acestei diferențe sunt fundamentate, prin opoziție cu diferențele organizaționale?

2) Care sunt cele mai importante provocări ale acestei moșteniri care au apărut în cursul ultimilor 50 de ani? Și de unde au venit cele mai importante provocări - din interiorul disciplinei înseși sau din exterior? Din primele centre ale sociologiei (Europa Occidentală și America de Nord) sau din restul lumii? Aceste provocări au zguduit cu adevărat sociologia sau au fost absorbite de sociologie? Afectează ele în același fel și alte discipline vecine? Există, oare, provocări chiar la frontierele dintre discipline științifice, și, în măsura în care există, cum reacționăm?

3) Care ne sunt perspectivele? Privind spre viitor, să zicem peste 50 de ani, să ne gândim că sociologia (sau știința socială în ansamblul ei) va fi mai puternică din punct de vedere intelectual și organizațional decât este acum, sau noi suntem mai degrabă în fază de

stagnare sau chiar de declin ? Oricare ar fi răspunsul dumneavoastră la această întrebare, este oare această traiectorie în afara controlului nostru colectiv sau există moduri prin care am putea să o influențăm considerabil ? Și mai ales, suntem oare noi satisfăcuți de principiile noastre epistemologice de bază sau au nevoie de o reorganizare drastică ?

Am intitulat această scrisoare „Sociologia la o răscruce intelectuală“. Poate nu sunteți de acord cu titlul. Dar, eu cred că imaginea sociologiei (dacă acest termen va continua să existe) și cea fundamentală a științei sociale se va transforma radical în cursul următorilor 50 de ani și că ne vom reevalua moștenirea, nu respingând-o, ci reformulând-o într-o perspectivă mai largă și pe baze epistemologice noi.

Nu aștept un consens imediat asupra acestor probleme. Dimpotrivă! Ne-am împărțit în mai multe tabere: după preferințele tradiționale pentru moduri de cunoaștere mai nomotetice sau mai idiografice; după diferențele noastre situații sociale (regiune a lumii, clasă, rasă, sex, între altele) sau după convingerile noastre asupra rolului social al intelectualului. Chiar orientările politice nu sunt fără nici o legătură cu alegerile noastre intelectuale. Ceea ce cred eu este că avem destul sentiment de comunitate („Gemeinschaft“) pentru ca o dezbatere intelectuală serioasă dusă cu politețe să se poată realiza și să fie chiar fecundă. Vă cer să veniți la Montreal pentru a participa la această dezbatere (care trebuie să continue) atât înainte cât și după) și să veniți pregătindu-vă să participați la această dezbatere colectivă (în loc să rămâneți într-un colț și să discutați cu prietenii voștri intelectuali și sociali despre ultimele noutăți din domeniul dumneavoastră de interes special).

Dacă un mare număr dintre noi vor face astfel, Congresul de la Montreal va fi un eveniment intelectual pasionant în sine, fiind totodată capabil să contribuie la întărirea sentimentului propriei noastre stime și al misiunii noastre, care sunt elemente esențiale ale activității intelectuale. Dacă, în plus, suntem capabili să reducem clivajele care există în interiorul sociologiei și între aceasta și celelalte științe sociale, vom reuși să facem un lucru important.

(Noiembrie, 1996)

Traducere: Preparador univ. Sorin Bordel

Vestul și restul

Când, în secolul al XIX-lea, s-au constituit științele sociale, ele erau la origine un set de practici localizate inițial în câteva țări: Marea Britanie, Franța, Germania, Italia și Statele Unite. Era normal ca disciplinele din care au apărut - în special istoria, economia, științele politice și sociologia - să fie în principal preocupate de realitatea empirică a acestor cinci state, designate, în general, prin sintagma Vest. Era de fapt vorba despre problematica intelectuală a „modernității“ ca obiect subsumat interogațiilor intelectuale din științele sociale: ce a fost, ce „probleme“ sociale constituie cauza, cum se putea înțelege mai bine evoluția.

În același timp, cercetătorii sociali erau conștienți că „Vestul“ nu reprezintă în totalitate lumea. Totuși, în secolul al XIX-lea ei credeau, de asemenea, că ceea ce nu era vestic nu era modern fiind, prin urmare, total diferit. Întrebarea care se impunea era totodată *de ce* să studiem non-Vestul și *cum* să-l studiem. Într-un anumit sens, răspunsul fundamental la întrebarea de ce „Vestul“ ar trebui să studieze „restul“ era necesar să delimiteze cum este acesta diferit față de Vest, din ce perspective nu era „modern“ și din ce perspectivă era vestul modern. Răspunsul la întrebarea cum să se studieze non-Vestul era dublu. Pe de o parte, discipline speciale au fost create pentru a studia non-Vestul : antropologia pentru a studia așa-zisele populații primitive și studiile orientale pentru a studia așa-numitele civilizații dezvoltate (China, India, lumea arabă etc.). Pe de altă parte, totuși, cercetătorii sociali, în principal sociologii, au creat concepte care defineau diferențele esențiale dintre Vest și rest în termenii seturilor de antinomii: status și contract (Maine), societăți militare și industriale (Spencer), solidaritate mecanică și organică (Durkheim), legitimitate tradițională și rațional-legală (Weber), patternurile variabile ale lui Parsons.

Transformarea lumii începând cu 1945 a zguduit bazele sociale ale acestor constructe ale secolului al XIX-lea. Răspândirea științelor sociale în toate colțurile pământului și, mai important, reafirmarea politică a statelor non vestice, au ridicat întrebări fundamentale asupra distincției dintre Vest și restul lumii. A fost contrazisă logica conform căreia erau necesare discipline separate pentru a studia diferite părți ale lumii. Astăzi sociologii și istoricii americani studiază Sri Lanka, iar

antropologii sri-lankezi studiază Statele Unite. Și exemplele pot continua.

Dar chiar mai important, au fost ridicate întrebări despre antinomii și despre cât de bine pot ele să definească ceea ce este modern. Există păreri astăzi conform cărora noi ne mișcăm dincolo de modernitate spre un nou teren numit post-modernism. Există și alții care cred că „modernul“ nu există în sensul în care schimbările prezumate pe care „Vestul modern“ le introduce nu sunt deloc diferite față de patternurile existente din restul lumii. În particular, anumite puncte ale creșterii Est-Asiatice din ultimii ani sunt interpretate ca o întoarcere a Asiei de Est într-o poziție centrală în lume, după un scurt (și, se argumentează, minor) interludiu asertiv european.

Nu pentru că nu ar mai exista printre noi apărători pasionați ai validității distincției dintre Vest și alții. Este evident că această distincție nu mai poate fi statuată ca un truism, ci trebuie apărută ca o poziție intelectuală controversată. Desigur, pentru a o pune ca o întrebare asupra „Vestului“ și „restului“ este necesar a utiliza un limbaj derivat din dominanța geopolitică a Vestului. Această dominanță, care părea să fie evidentă în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, a ajuns să fie viguros disputată în această a doua jumătate a secolului și poate foarte bine să devină o realitate rapid diminuată a secolului al XXI-lea.

Dar chiar și așa, ca rezultat al poziției în declin a lumii vestice, eurocentrismul ar putea dispărea și ca forță intelectuală, putând fi ușor înlocuit de alte centrisme - japonocentrismul sau sinocentrismul, de exemplu. Nu putem ști încă. Totuși, dezbaterile intelectuale nu se vor schimba doar pentru că locul geografic al centrului s-a schimbat. Pentru dezbaterile intelectuale fundamentale există relația dintre universal și particular în analizele științelor sociale.

Este un sens în care toate activitățile cognitive sunt o căutare a universalilor, a explicațiilor care interpretează empiric realitatea, ceea ce trebuie să însemne că putem explica realitatea percepută în termeni de altceva. Acest altceva trebuie să fie o aspirație universală. Dar aici apare un alt sens în care toată activitatea de cunoaștere este particulară, de vreme ce această activitate este condusă de indivizi și grupuri care au fost generate și ancorate social, chiar dacă ancorele lor particulare le permit să se miște departe. Nici

o activitate cognitivă universalistă nu va putea vreodată să atingă o poziție universalistă. Nici o activitate cognitivă particularistă nu va putea să evite dreptul care să ia forma măcar a unor mici-mari narațiuni.

Calea prin care am avut de-a face cu această dilemă în ultimii 150-200 de ani a fost, în ansamblu, alegerea părților, a prefera o orientare alta, a fi nomotetic sau ideografic, a avea o singură știință socială pentru umanitate sau două (una pentru Vest și una apentru rest). Ceea ce, poate, vom fi în stare să vedem mai clar astăzi este că nu putem să alegem în mod real între universal și particular, la fel cum nu putem alege între structural și istoric. Suntem condamnați să analizăm totul ca și cu ar fi în același timp o expresie a universalului și o reprezentare a unui particular iremediabil, cele două orientări având o structură care poate fi descrisă (și deci fixată) și o istorie care face ca structura să fie întotdeauna diferită de ceea ce a fost cu o secundă înainte.

Problema pusă astăzi în fața științelor sociale este de a dezvolta o metodologie consonantă cu inabilitatea de a alege și care să asume colectiv sarcina de a construi un universalism pluralist. Faptul că această întreprindere pare a fi de o incredibilă dificultate și plină de mari capcane logice nu este o scuză pentru a nu continua pe această cale de vreme ce eu cred că aceasta este singurul drum care există în întunecata pădure în care ne găsim din punct de vedere intelectual. Vestul și restul ? Estul și Vestul ? Nordul și Sudul ?

Da, desigur, și nu, în nici un caz.

(Aprilie, 1997)

Traducere: Preparator univ. Paul Georgescu

Diferențiere și reconstrucție în științele sociale

Diferențierea este unul din conceptele de bază ale arsenalului sociologic. Ea se referă la un presupus proces prin care sarcinile care la un moment dat sunt considerate ca individuale sau ca fiind rezolvabile de către o singură persoană și/sau grup sunt divizate astfel încât apar ca multiple sau realizabile de mai mult de un actor. Este un concept morfologic și de aceea el poate fi aplicat în orice domeniu de activitate. Acesta este procesul care determină diviziunea muncii.

S-a susținut că una din trăsăturile caracteristice ale lumii moderne este extinderea diferențierii sale. Când ne întoarcem la analiza structurilor cunoașterii, găsim o situație care

nu este prea diferită de analiza economiei politice a sistemului mondial. Aserțiunile noastre sunt spre o mai mare eterogenitate. Astăzi, cunoașterea este divizată într-o multitudine de discipline și fiecare disciplină prezintă o lungă listă de domenii de interes, așa-numitele specializări. Totuși, structurile noastre de cunoaștere par a transcende numeroasele diferențe spațiale și temporale și o caracteristică definitorie a structurilor moderne ale cunoașterii a fost preeminența, în fapt predominarea, pretenției că există o cunoaștere universală, pretenție care nu admite nici o posibilă variație teoretică în ceea ce constituie adevărul. Nici aici nu găsim un consens veritabil: ce este de preferat, omogenitatea sau eterogenitatea? Într-adevăr, intensitatea așa-numitelor războaie științifice și culturale contemporane constituie o mărturie clară a profunzimii divergențelor din comunitatea științifică privind această evaluare.

Să privim Asociația Internațională de Sociologie. Ea însăși este rezultatul unui proces de diferențiere care s-a întins pe mai multe secole. Când Machiavelli, Spinoza sau chiar Montesquieu și-au scris operele, ei nu s-au autointitulat sociologi; într-adevăr, conceptul de „sociologie“ nu exista. Mai mult decât atât, nu exista o distincție clară între categorii atât de vaste precum cele de „filosof“ și „om de știință“. Această ultimă distincție, fundamentală pentru sistemul universitar pe care l-am creat în ultimii 200 de ani, a fost inițial o invenție bazată pe antinomia carteziană dintre oameni și natură, care s-a cristalizat pe deplin abia la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Categoria conceptuală adițională a științei sociale, ca un al treilea câmp de cercetare între știință și filosofie, sau în limbaj universitar, între facultatea de științele naturii și ceea ce anumite limbi numesc facultatea de științele umaniste, nu a apărut decât în secolul al XIX-lea. Departamente universitare distincte pentru diversele științe sociale au luat naștere abia între 1880 și 1945, o instituționalizare care în numeroase țări s-a consumat pe deplin numai în anii 1950 și 1960.

În anii 1950, întrunirile naționale ale sociologilor, cum ar fi cele ale AIS, erau încă evenimente intelectuale care reuneau un mic număr de oameni de știință. Pentru a avansa în misiunea sa, AIS a creat la început un singur Comitet de Cercetare atotcuprinzător, apoi câteva comitete cu denumiri specifice. În prezent dispunem de cizeci de astfel de

Comitete de cercetare și numeroși alți solicitanți bat la ușă. Istoria se repetă cu majoritatea asociațiilor noastre naționale, în special cu cele mari. Există motive pentru a crede că presiunea pentru crearea acestor structuri specializate va continua și poate chiar se va accelera. Nu aș fi deloc surprins să văd aceste comitete de cercetare sau grupuri specializate divizându-se la rândul lor. Este aceasta dovada unei diviziuni a muncii benefice sau a unei creșteri canceroase? Cunoaștem din biologie faptul că linia dintre cele două modele este subțire și că cercetătorii din domeniul medical nu sunt capabili încă să explice cu exactitate cum se transformă una în alta. Putem face noi acest lucru ?

Există și o altă problemă. Dacă, în urma subdivizării, subgrupurile rezultate ar fi izolaționiste, acționând numai pentru ele, am putea avea o atmosferă care ar putea fi acuzată ca fiind atrofiată din punct de vedere organizațional. Dar nu este cazul. Cu cât devenim mai divizați, cu atât fiecare subcomitet pare a deveni mai imperialist. Cândva economiștii se aflau într-un colț, sociologii în altul, iar istoricii în al treilea. Ei se considerau ca aparținând unor discipline separate, total diferite, cu obiecte de studiu clar definite și distincte, și cu modalități distincte de studiere a lor. Dar în zilele noastre, economiștii caută să explice cum funcționează familia, sociologii să explice transformările istorice, iar istoricii să explice strategiile antreprenoriale. Vă propun un test simplu. Luați titlurile comunicărilor științifice înscrise în programele a o jumătate de duzină de congrese internaționale de științe sociale ale unor organizații diferite. Amestecați titlurile și solicitați unui grup de cercetători în domeniul socialului să identifice la ce congres au fost prezentate comunicările respective. Personal nu am încercat asta, dar estimez că un procentaj de cizeci la sută răspunsuri corecte ar fi foarte ridicat. Avem de a face cu o întrepătrundere incredibilă, care uneori este prezentată ca răspândire a „interdisciplinarității“. Este acesta un exemplu de eficacitate sau de ineficacitate?

Care este sursa acestei omogenități în mijlocul eterogenității? Un răspuns structural simplu este mărimea. Numărul actual de cercetători a crescut enorm în ultimii cinci sute de ani, și în progresie geometrică în ultimii cizeci de ani. Acest fenomen are două moduri de manifestare la nivel organizațional.

În primul rând, fiecare cercetător în parte este obligat să își dovedească originalitatea. În consecință, fiecare trebuie să își găsească o nișă, un loc rezervat, o abordare proprie, pe scurt ceva specific. Și niciodată acestea nu par a fi suficiente. Așa încât, braconajul a devenit o strategie de supraviețuire larg răspândită. Totuși, nimeni nu recunoaște că recurge la braconaj pentru că asta ar demonstra lipsă de originalitate. În consecință, fiecare subliniază faptul că varianta sa diferă semnificativ de variantele celorlalți. În al doilea rând, pe măsură ce numărul cercetătorilor crește, sporește și mărimea întrunirilor acestora, cercetătorii tind să devină mai puțin docili și mai puțin deschiși la schimbul de idei. De aici interesul pentru grupurile de mici dimensiuni. Aceasta se poate obține în două moduri: prin selecția elitelor sau prin subdivizare democratică. Ambele modalități deja se practică. Comitetele de cercetare ale AIS au încercat să fie un exemplu pentru a doua modalitate, dar, pe măsură ce a crescut ca dimensiuni, ele au descoperit în interiorul lor noi presiuni pentru selecția elitei, care au dus la crearea unor grupuri de elită de mici dimensiuni în afara comitetelor de cercetare.

Veți remarca faptul că până în prezent nu am explicat subdivizarea prin acumularea generală de cunoștințe. Aceasta este o explicație comună. Se spune că și cunoașterea a devenit prea vastă pentru a fi manevrată de o singură persoană (probabil spre deosebire de epocile anterioare) și de aici a apărut necesitatea specializării. Acumularea de cunoștințe s-a amplificat. Aș dori, totuși, să remarc un anumit scepticism în legătură cu pretinsa importanță a acestui criteriu. Aceasta este o explicație prea facilă și interesată și, în plus, contradictorie. Dacă respectiva cunoaștere existentă în domeniul „X” este atât de vastă încât necesită o specializare în „X¹” și „X²”, cine este în măsură să le cunoască, când nimeni nu este aparent capabil să stăpânească în întregime domeniul „X”? Sau, dacă o persoană excepțional dotată poate stăpâni domeniul „X”, putem spune că subdiviziunile sunt decretate valide de această persoană excepțional dotată? În mod cert, nu se întâmplă așa. Oamenii se grupează pe specializări și atunci, și numai atunci, tind să afirme, fără un argument real, că aceasta a fost necesar datorită creșterii cunoașterii în general. Dând o justificare intelectuală superficială pentru multe așa-numite noastre specializări, apar nume-

roase riposte. Una este cea defensivă: tentația de a construi justificări teoretice și metodologice voluminoase pentru a obține autonomia specializării (fie sociologia ca întreg, fie un subdomeniu). O a doua ripostă este de a te îndrepta în direcția opusă și a întreprinde o cercetare pe teme „transversale”. De acord, spun unii, pot exista diferite domenii de investigație (să spunem sănătatea, educația, religia etc.), dar există metode comune de a analiza aceste domenii (să spunem alegerea rațională sau teoria conflictului). Temele transversale caută să fie universalizante, pentru a obține omogenitatea. Dar în termeni organizaționali, departe de a reduce varietatea de denumiri a subdomeniilor, ele tind să crească numărul unităților specializate și să favorizeze suprapunerile. Cea de-a treia ripostă constă în căutarea a ceva mai mult decât a temelor transversale: căutarea sintezei. Susținătorii sintezei adesea denigrează realitatea și/sau importanța specializărilor, nu numai în interiorul disciplinelor, ci și printre științele sociale și lumea cunoașterii ca întreg. Dar, ca și în cazul temelor transversale, indiferent de intenția intelectuală, consecința organizațională este adesea în întregime crearea unei noi specializări. F. Scott Fitzgerald ironiza, încă din anii 20, în „Marele Gatsby” pe cel mai îngust dintre specialiști, „omul de cultură generală”.

În aceste condiții, să abandonăm? Nu îndrăznim, atât din motive organizaționale, cât și intelectuale. În ceea ce privește organizația, tendința spre divizare ne scapă de sub control. Problema fundamentală, totuși, nu este organizațională, ci intelectuală. Din punct de vedere organizațional ne aflăm noi pe drumul cel bun, în termenii consecințelor intelectuale posibile sau probabile? Problema este la fel de veche ca și conceptul de educație. Nimeni nu se îndoiește că fiecare din noi studiază numai un colț al universului intelectual. Și nimeni nu se îndoiește că fiecare din noi consideră util a citi sau a vorbi cu alții care studiază același domeniu sau domenii învecinate. Totuși, două lucruri trebuie menționate imediat. Primul, domeniile se aseamăna unul cu altul ca locuri ale efortului de cercetare. Nu este nici mai dificil, nici mai puțin dificil să studiezi la nivel macro decât la nivel micro. Distincția macro-micro nu are nici un impact asupra cantității de timp și energie și pregătire prealabilă necesară pentru a studia bine un domeniu anume. Al doilea, nu există o

schemă simplă care să indice cum putem delimita un colț al universului intelectual. Sau, mai degrabă, există nenumărate astfel de scheme și nici una nu a obținut o hegemonie intelectuală clară asupra celorlalte.

Dar al treilea, și poate cel mai important lucru, este că aceste scheme excușd problemele intelectuale la fel de mult cât le includ. Aceasta nu înseamnă că unele scheme sunt bune iar altele rele. Într-un anumit sens, întreaga activitate științifică este un proces de stabilire de scheme și de aceea excluderea de alternative este într-un anumit sens obiectul întregii cunoașteri. Noi căutăm să demonstrăm că acest tip de cunoaștere este mai bun decât alt tip de cunoaștere. Toți facem asta. Și când alții percep succesul nostru relativ și momentan, spun că noi am dezvoltat o paradigmă.

Personal, consider că există numeroase paradigme posibile, dar că unele sunt mai valide, mai folositoare decât altele. Dar validitatea și utilitatea unor paradigme date nu este eternă și de aceea paradigmele dominante niciodată nu se pot „culca pe lauri“. Ele trebuie întotdeauna să ia în serios schimbările intelectuale și au nevoie de timp pentru a reexamina premisele de bază în lumina unor observații critice. Desigur, cuvântul-cheie este „seriozitatea“ și numeroși apărători ai status quo-ului vor susține că aceste critici nu sunt serioase. Dar în numeroase cazuri este evident că a susține că criticile nu sunt serioase reprezintă o lipsă de seriozitate. Știm asta chiar numai examinând istoria recentă a lumii științifice. Cunoașterea acceptată a fost atât de frecvent respinsă și considerată ca total eronată, încât aproape nu mai e nevoie să exemplificăm. Și totuși, dacă examinăm documente chiar înainte ca un set de adevăruri acceptate să devină un set de falsuri respinse, vom descoperi aproape întotdeauna că apărătorii pasionați ai convingerilor în apărarea intelectuală a acestor adevăruri sunt în realitate pe marginea prăpastiei - de fapt mai mult decât pasionați, violenți și profund intoleranți. Această istorie ar trebui să ne pună pe gânduri.

Atunci, întrebarea care se pune este dacă în prezent există sau nu ceva special cu privire la problema paradigmei concurente, așa cum se reflectă ele în structurile cunoașterii. Eu consider că există. Eu cred că putem vedea ceea ce este special dacă depășim nu numai subdomeniile noastre, ci și

sociologia și științele sociale. Consider că trăim un moment în care schema carteziană care a dominat întregul nostru sistem universitar, și prin urmare întreaga noastră structură de specializare, este contestată serios pentru prima dată după sfârșitul secolului al XVIII-lea. Cred că această contestare va duce de fapt la o restructurare instituțională considerabilă în următorii cizeci de ani. Și cred că este relativ urgent pentru noi toți să analizăm principalele întrebări epistemologice aflate în dezbatere - ceea ce înseamnă a trece de la preocupările specializate în parte la o preocupare comună tuturor oamenilor de știință. În mod normal nu ar trebui să dorim să ne pierdem timpul cu astfel de întrebări epistemologice, lăsându-le pur și simplu în seama unui alt grup de specialiști. dar acest lucru este adevărat numai atunci când nu există dezbateri și acționăm, ca să spunem așa, în mod normal. Dar astăzi discuția despre premisele nedezbatute a devenit acută și importantă și, în acest sens, noi nu ne aflăm în timpuri normale.

(Octombrie, 1997)

Traducere: Preparator univ. Horațiu Blidaru

Sociologia și cunoștințele utile

În urmă cu cizeci de ani Robert Lynd ne-a întrebat „Cunoașterea, pentru ce?“ Max Weber ne-a îndemnat, acum aproape un secol, să facem efortul de a crea o știință neutră („wertfrei“). Implicațiile celor două îndemnuri par a fi opuse. Tentativele celor doi autori par să fie mult mai puțin opuse decât sunt ele de fapt sau se pretind a fi.

Max Weber scria, într-un context, că una din principalele sale preocupări era alocarea de fonduri și utilizarea informațiilor din științele sociale de naționaliștii germani în scopul înlăptuirii unor obiective politice speciale. Una din implicațiile apelului la această știință cu valoare universală era de a insista asupra necesității ca oamenii de știință din domeniul socialului să se desprindă de presiunile sociale ale forțelor puterii din interiorul țării lor, care le impuneau orientarea muncii și le dirija publicațiile în anumite direcții.

Robert Lynd scria, într-un context, că mulți oameni de știință din domeniul socialului, sub acoperirea unor cercetări neutre, urmăreau programe și descriau lumea într-o manieră ce era dictată de puterea din țările lor, străduindu-se să întărească statu-quo-ul. Punând întrebarea „Cunoașterea, pentru ce?“, el spera să influențeze cercetătorii din dome-

niul socialului să reflecteze asupra utilizării ce se dă cunoștințelor lor, tendințelor inerente premiselor, precum și asupra alternativelor de care ei dispun.

În sfârșit, suntem toți conștienți de numeroasele modalități prin care cei ce finanțează educația și cercetarea (în primul rând guvernele, dar și fundațiile private și corporațiile) ne orientează instruirea și activitatea științifică prin crearea priorităților și/sau insistând că educația și cercetarea științifică trebuie să aibă o aplicabilitate practică pentru activitățile din lumea muncii și legislației, dar acest „caracter practic” este definit de agenții de distribuire a fondurilor de finanțare. Noi suntem, de asemenea, conștienți de presiunea exercitată în paralel de mișcările sociale, pentru că lumea științelor sociale reflectă preocupările și prioritățile lor, și pentru că munca noastră trebuie să le fie utilă, conform definiției utilității date de ei.

Este evident că plonjăm într-un cazan permanent în clocot și nu există soluții simple de ieșire din acesta, cu alte cuvinte, nu există soluții simple pentru problemele noastre. Există două tipuri de răspunsuri clasice din partea oamenilor de știință. O parte a optat pentru o angajare deschisă (de orice parte a spectrului politic) și a susținut că aceasta este cerută de valorile lor sociale. Ceilalți au declarat că se retrag din această bătălie, că sunt tentați să urmeze calea exclusiv științifică, fără teamă sau favoruri combatanților politici și, de asemenea, fără a se preocupa de modul în care sunt utilizate rezultatele cercetărilor lor.

Astăzi există din ce în ce mai multe persoane care nu aleg nici unul din aceste răspunsuri clasice. Pe de o parte, ele cred că rolul lor nu este cel de a fi purtătorul de cuvânt al unui program politic aparținând unei puteri sau al unei mișcări sociale în opoziție cu puterea. Însă, pe de altă parte, ele neagă posibilitatea îndepărtării de conflictul existent și faptul de a nu-l lua în considerare sau că există o persoană care posedă doar informații cu valoare neutră; cunoștințele servesc întotdeauna la ceva sau, cel puțin, sunt utilizate într-un anumit mod și, în cele din urmă, acest ceva este ceva practic (ceea ce înseamnă ceva care provoacă anumite conflicte în lume, în afara

lunii științifice).

Această dilemă este în relație cu o altă dilemă, foarte discutată în prezent - ce înțelegem prin „adevăr”. Există o realitate obiectivă exterioară, care poate fi (în final) cunoscută, cu condiția utilizării metodelor adecvate și depunerii efortului necesar (cumulat) sau așa-numitul adevăr nu este decât o simplă mască pentru o anumită poziție ideologică ce s-a definit cu mult înainte ceea ce va permite să fie numit adevăr?

În acest caz, nimeni nu deține monopolul propriului său adevăr, lucru care este valabil și în funcția definirii acestora de către celălalt? În ce caz, există ceva pe care s-o denumim știință, sau știință socială, ori chiar comunitate științifică?

Încă odată, ne confruntăm cu clasicul conflict dintre „pozitiviști și universalisti” și între „construcționiștii sociali și relativisti”, un conflict ce pare să fie mai acut în zilele noastre decât înainte. Și, în același timp, în ciuda intensității și forței acestei dezbateri, am impresia că majoritatea oamenilor de știință din domeniul științelor sociale din lumea întreagă nu dorește astăzi să vadă problema rezolvată printr-o alegere forțată dintre cele două alternative. Acest grup recunoaște bazele și originile sociale ale revendicării adevărului, dar recunosc, implicațiile solipsistice ale relativismului total. Sociologii caută o cale care să le permită să integreze ceea ce William McNeill a numit „mitistorie” (mythistory), ceea ce alții denumesc centralitatea metaforelor, de așa manieră încât să poată să rezulte cunoștințe utile (în sensul lui Lynd), fără ca să-și asume revendicările tranzitive ale ideologilor (preocuparea lui Weber).

Este acest lucru posibil? Cu alte cuvinte, poate exista un adevăr social localizat, care să fie util și care să aibă, în același timp, baze de credibilitate, dincolo de afirmațiile autorului? Altfel spus, poate autorul să dețină un adevăr care să fie validat și controlat colectiv, și care să fie în afara necesităților imperioase ale participanților obișnuți la confruntările politice imediate? Și, în sfârșit, cum se poate ajunge la acesta?

(Februarie, 1998)

Traducere: Preparator univ. Cristina Chiru